
PHỤ LỤC

BẢN CHẤT CỦA HỌC THUYẾT NGŨ HÀNH

I

BẢN CHẤT CỦA NGŨ HÀNH

Theo kiến giải của Thiền sư Tuệ Tĩnh, có năm tình trạng khí hóa đã đem lại kết quả là sinh ra năm loài vật được chọn làm đại biểu của khí hóa. Trong các sách "Hồng nghĩa giác tư y thư" ông viết rằng: "*Khí đen tụ ở trên không, nước (thủy) bắt đầu sinh, khí đỏ rục ở trên không, lửa (hỏa) bắt đầu sinh, khí xanh nổi ở trên không, loài cây (mộc) bắt đầu sinh, khí trắng ngáng ở trên không, loài kim (kim) bắt đầu sinh, khí vàng rộp ở trên không, đất (thổ) bắt đầu sinh*". Đó là ông nói về màu sắc của khí, còn nội dung của khí, ở một đoạn khác ông viết: "*...do ngũ hành biến thành phong, hòa, thủ, thấp, táo, hàn...*".

Theo hai đoạn văn trên chúng ta có thể nhận ra rằng khi khí hậu biến đổi thì vạn vật biến đổi, mỗi loại khí ứng với một loài vật. Mỗi khí có một tên, mỗi tên khí có một đặc điểm của khí, phong là gió, phong khí có đặc điểm là mát và ẩm, hỏa là lửa là nóng,

hỏa khí là khí nóng, thổ khí là khí mùa hạ nắng nóng, thủy khí là khí nóng và ẩm, táo là khô ráo, táo khí là khí khô mát, hàn là lạnh, hàn khí là khí lạnh. Mỗi khí lại sinh ra ở một mùa, mỗi mùa lại có một hướng gió, mỗi mùa lại có một loài vật hợp với sự nảy sinh và phát triển. Trong bấy nhiêu vấn đề của sự tương ứng chúng ta chọn ra động lực chủ yếu để làm cho vạn vật biến đổi là khí biến đổi và theo tên khí chúng ta nhận ra rằng khi nhiệt độ và độ ẩm thay đổi thì vạn vật biến đổi. Cũng trong tương ứng chúng ta thấy mỗi một mùa ứng với một khí, một hướng gió, và mỗi một hướng gió cũng ứng với một loại khí.

Bảng quy nạp ngũ hành tương ứng trong các sách y học đều có ghi, nay ta đem sao lại bảng ở sách "Những cây thuốc và vị thuốc Việt Nam" của Đỗ Tất Lợi để cùng xem xét; bảng 26.

Bảng 26

Ngũ hành	Mộc	Hỏa	Thổ	Kim	Thủy
Phương hướng	Đông	Nam	Giữa	Tây	Bắc
Mùa	Xuân	Hạ	cuối Hạ	Thu	Đông
Khí	Gió	Nóng	Ấm thấp	Khô ráo	Lạnh
Ngũ tạng	Can (gan)	Tim (tâm)	Tỳ	Phế	Thận
Lục phủ	Đởm (mật)	Tiểu trường (ruột non) Tam tiêu	Vị (da dày)	Dại trường (Ruột già)	Bàng quang (bong bóng)
Ngũ khiếu	mắt	lưỡi	miệng	mũi	tai
Cơ thể	Gân	mạch	thịt	da lông	xương
Màu sắc	xanh	đỏ	vàng	trắng	đen
Mùi vị	Chua	đắng	ngọt	cay	mặn